

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра археології, етнології та культурології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету історії та
міжнародних відносин

Віталій АНДРЕЙКО

« 30 » 06 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 01 Освіта /Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія та
громадянська освіта)

Освітня програма: Історія

Статус дисципліни обов'язкова

Мова навчання українська

Ужгород – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «**Основи шкільного краєзнавства**» для здобувачів **першого (бакалаврського) рівня** вищої освіти галузі знань **01 Освіта / Педагогіка** спеціальності **014 Середня освіта** предметної спеціальності **014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)**, освітньої програми **Історія**.

Розробник: Ферков О.В. – доцент кафедри археології, етнології та культурології, факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри археології, етнології та культурології

протокол № 11 від « 27 » червня 2025 року

завідувач кафедри доц. Володимир МОЙЖЕС

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 7 від « 27 » червня 2025 року

Голова науково-методичної комісії доц. Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	3	3
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,9 самостійної роботи студента – 3	5	5
	Лекції:	
	20	6
	Практичні (семінарські):	
	24	6
Вид підсумкового контролю: екзамен	Індивідуальна робота	
Форма підсумкового контролю: усний за екзаменаційними білетами	Самостійна робота:	
	46	78

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «**Основи шкільного краєзнавства**» є підготувати майбутнього вчителя історії до краєзнавчої діяльності в школі, дати практичні навички здобуття знань про рідний край, способи їх використання, форми організації краєзнавчої діяльності учнів, застосування краєзнавчої інформації на уроках і в позашкільній діяльності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти загальних компетентностей (ЗК), фахових компетентностей (ФК) та предметних компетентностей (ПК):

ЗК – 02 Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК – 04 Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК – 10 Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

ФК – 01 Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

ФК – 04 Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

ПК – 01 Знання та розуміння змісту й методології фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін.

ПК – 05 Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот.

ПК – 06 Здатність здійснювати критичний аналіз джерел інформації та використовувати їх у професійній діяльності.

ПК – 09 Знання нових підходів до шкільної історичної та громадянської освіти в умовах багатокультурного суспільства та процесу євроінтеграції

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Основи шкільного краєзнавства» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 03. Археологія

ОК 11. Давні цивілізації на території України

ОК 14. Основи музеєзнавства

ОК 20. Історія середньовічної України

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Історія**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):
ПР – 07 Демонструє знання історичної науки та громадянської освіти, оперує базовими категоріями та поняттями предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та імплементує здобуті знання у навчальну і практичну діяльність.

ПР – 14 Орієнтується в історичному часі, застосовуючи періодизацію, вміє характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперує фаховою термінологією.

ПР – 16 Використовує краєзнавчу складову курсу історії для активізації пізнавальної діяльності учнів; розуміє й популяризує історико-культурну спадщину України та світу.

ПР – 20 Цінує різноманіття та мультикультурність; вміє ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Основи шкільного краєзнавства**»:

Очікувані результати навчання	Шифр ПРН
Вміти демонструвати знання історичної науки та громадянської освіти, оперувати базовими категоріями та поняттями предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та імплементувати здобуті знання у навчальну і практичну діяльність.	ПРН – 07
Орієнтуватися в історичному часі, застосовуючи періодизацію, вміти характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперувати фаховою термінологією	ПРН – 14
Вміти використовувати краєзнавчу складову курсу історії для активізації пізнавальної діяльності учнів; розуміти й популяризувати історико-культурну спадщину України та світу.	ПРН – 16
Цінувати різноманіття та мультикультурність; вміти ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних	ПРН – 20

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: екзамен; стандартизовані тести; реферати, есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: реферати, есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Форма модульного контролю: стандартизовані тести.

Форма підсумкового семестрового контролю: екзамен в усній формі за екзаменаційними білетами.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	CP	50	100
8	8	8	8	8	10		

T1, T2 ... – теми

CP – самостійна робота

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T7	T8	T9	CP	50	100
10	10	10	20		

T1, T2 ... – теми

CP – самостійна робота

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	40	3	30
Презентація	-	-	1	10
Реферат	1	10	-	-
Есе	-	-	1	10
Модульна контрольна робота	1	50		50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

а) оцінка “відмінно” ставиться за правильне виконання всіх завдань;

б) оцінка “добре” ставиться за виконання 75 % усіх завдань;

в) оцінка “задовільно” ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;

г) оцінка “незадовільно” ставиться, якщо завдань виконано менше від 50

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який: - всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; - вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; - засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; - засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; - вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; - самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «добре» (82-89 балів, В) заслуговує здобувач, який: - повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; - має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; - під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який: - в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; - опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) заслуговує здобувач, який: 8 - знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; - виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; - ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; - допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який: - володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «незадовільно» (0-35 балів, F) – виставляється здобувачу, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни. При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕКТС	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу «Основи шкільного краєзнавства».

Предмет, завдання курсу. Основна термінологія. Визначення «шкільне краєзнавство» в науковій і краєзнавчій літературі. Основоположні принципи шкільного краєзнавства. Функції шкільного краєзнавства. Теоретичні засади шкільного краєзнавства. Взаємозв'язок понять, на які опирається шкільне краєзнавство: народознавство, край, регіон, територія. Взаємозв'язок шкільного краєзнавства з суміжними науковими дисциплінами. Термін «краєзнавство» в науковій та енциклопедичній літературі. Класифікація краєзнавства. Науково-педагогічні основи шкільного та вузівського краєзнавства. Підручникова та допоміжна література з курсу.

Тема 2. Зародження та розвиток краєзнавчих студій та шкільного краєзнавства в Україні.

Зародження та становлення історичного краєзнавства в Україні. Стихійно-описовий етап у становленні історичного краєзнавства. Перші описи території України. Нагромадження історико-краєзнавчих знань у XVI – XVIII ст. Цілеспрямовано-описовий етап. Економічногеографічний етап. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX – напочатку XX ст. Виділення історичного краєзнавства в окрему галузь історичної науки. В. Антонович і М. Костомаров. "Обласництво" як метод краєзнавчих досліджень у працях історико-краєзнавчої школи Володимира Антоновича. Історико-краєзнавчі студії Львівської школи М. Грушевського. Регіональні краєзнавчі видання і товариства. Тенденції розвитку краєзнавства в Радянській Україні у 1920-1950-роках. Київська школа "порайонного" дослідження історії України М.Грушевського. Одеська історична школа М. Слабченка та її внесок у розвиток краєзнавства. Інституалізація історичного краєзнавства в радянській Україні у 20 -30-х роках XX ст. Історичне краєзнавство на західноукраїнських землях. Проблеми і здобутки українського краєзнавства у 60-80-ті роки XX ст. Відновлення історико-краєзнавчих досліджень у 50-х – першій половині 60-х років та їх суперечливий характер. Пожвавлення історико-краєзнавчих студій наприкінці 60-х – початку 80-х років XX ст. Розвиток історичного краєзнавства в Україні з 1991 р. до нині.

Краєзнавчі дослідження на Закарпатті (XVIII – XXI ст.) Становлення і розвиток краєзнавчих досліджень на Закарпатті. Перші історико-географічні дослідження про Закарпаття. Початки вивчення проблематики історії міст Закарпаття. Й.Балайті та К.Мейсарош. Історичне краєзнавство в науковій спадщині І.Базилевича, М.Лучкая, Ю.Венеліна (Гуци) та інших. Історико-краєзнавчі та історико-релігійні дослідження на Закарпатті наприкінці XIX – перші десятиліття XX ст. Т.Легоцький – дослідник історії Закарпаття. Розвиток краєзнавства на Закарпатті у 20–40 рр. XX ст. Особливості розвитку краєзнавства Закарпаття радянської доби (середина 40-кінець 80-х рр.. XX ст.) Історикокраєзнавчі дослідження в УжНУ. Тенденції розвитку краєзнавства на Закарпатті на сучасному етапі. Історико-краєзнавчі дослідження та туристично-краєзнавчий рух на Закарпатті на сучасному етапі: проблеми та перспективи.

Тема 3. Методика та методи краєзнавчих досліджень та їх застосування в шкільному краєзнавстві

Історичне краєзнавство і спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни. Типологія джерел в історичному краєзнавстві. Етнографічні та лінгвістичні джерела в історичному краєзнавстві, особливості методики їх дослідження. Писемні джерела. Використання архівних матеріалів в історико-краєзнавчих дослідженнях. Методика збору та опрацювання історико-краєзнавчих матеріалів. Усна історія як метод історикокраєзнавчих досліджень. Методика проведення інтерв'ю. Типи і види інтерв'ю. Просопографія і біографістика в краєзнавчих дослідженнях (методика просопографії). Застосування методики просопографії в історико-краєзнавчих дослідженнях. Застосування загальнонаукових методів в історичному краєзнавстві (проблемнохронологічний, Ретроспективний, порівняльно-історичний, хронологічний).

Тема 4. Форми організації шкільного краєзнавства.

Особливості шкільного краєзнавства. Історичне краєзнавство у шкільній та позашкільній роботі, форми та методи.

Учнівські краєзнавчі експедиції: методи підготовки та проведення. Експедиція – форма збору краєзнавчого матеріалу, пізнання рідного краю. Підготовчий період. Польова робота. Камеральна обробка зібраних матеріалів – завершальний етап експедиції.

Учнівські письмові роботи з історичного краєзнавства. Теоретико-методичні аспекти процесу наукового дослідження. Способи фіксації змісту джерел. Види учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства. Учнівська конкурсна науководослідна робота: написання і захист. Методика написання учнівських конкурсних науково-дослідних робіт МАН України.

Тема 5. Шкільний музей та його значення в структурі шкільного краєзнавства.

Музеєзнавство і музейна справа в Україні: минуле і сучасність. Типи музеїв. Їх функції. Шкільний музей. Основні принципи і методика створення шкільного музею. Формування основного фонду музею. Науково-допоміжний фонд шкільного музею. Музейна бібліотека. Напрями фондової роботи. Облік музейних матеріалів. Наукова інвентаризація. Формування науково-довідкового апарату шкільного музею. Правила зберігання музейних предметів. Музейна експозиція. Організація виставок. Завдання та функції шкільного музею.

Тема 6. Пам'ятко-охоронна діяльність в контексті шкільної історико-краєзнавчої роботи.

Пам'яткознавство та пам'яткоохоронна діяльність в Україні. 3 історії пам'яткоохоронного руху в Україні. 2. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини. Критерії визначення історичних пам'яток. Діяльність учителя історії і суспільствознавчих предметів по залученню школярів до охорони пам'яток історії і культури. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями. Термінологічний інструментарій зі шкільної пам'ятко-охоронної роботи. Класифікація об'єктів культурної спадщини.

Напрями роботи шкільного гуртка, спрямованого на пам'ятко-охоронну роботу. Пам'ятко-охоронна робота через учнівські історико-краєзнавчі, історико-географічні експедиції. Популяризація учнями пам'ятників серед населення. Опис школярами пам'яток історії і культури рідного краю. **Змістовий модуль 2.**

Тема 7. Актуальні питання історії та культури Закарпаття в шкільній краєзнавчій роботі.

Етапи історичного розвитку Закарпаття. Сліди найдавнішого перебування первісної людини на Закарпатті. Поселення, житло, господарське життя. Городища. Племена Закарпаття в залізному віці. Пам'ятки слов'янського населення Карпатського басейну у VII – IX ст.: господарський і суспільний лад. Адміністративно-територіальний устрій Північно-Східних окраїн Угорського королівства у XI – XIII ст. Монголо-татарське нашествя та її наслідки для Угорщини в цілому та Закарпаття зокрема. Реформи короля Бейли IV та особливості колонізації краю. Діяльність Федора Корятовича. Селянське повстання під проводом Дердя Дожі. Господарський та політичний розвиток Закарпаття в XVII – початку XVIII ст. Релігійно-церковне життя. Поширення реформаційного руху. Ужгородська унія 1646 р. Антигабсбурзькі рухи XVII- початку XVIII ст. Визвольна війна угорців під керівництвом Ф.Ракоці II (1703-1711 рр.), участь у ній русинів. Урбаріальна та інші реформи Марії Терезії. Угорська революція і визвольна війна 1848-1849 рр., відлуння подій у Північно-Східних комітатах. Зв'язки діячів Закарпаття з передовими громадсько-політичними діячами Наддніпрянської, Західної України. Закарпаття в епоху дуалізму 1867 – 1918 рр. Суспільно-політичний рух. Заснування літературних спілок, культурно-освітніх товариств. Закарпаття в роки Першої світової війни. Розвиток культури Закарпаття XIII – початку XX ст. Християнізація, релігійне життя. Церкви і монастирі краю. Поширення літератури. Михайло Андрелла. Заснування Мукачівської богословської школи, її реорганізація в Ужгородську духовну семінарію. Реформа шкільної освіти 1771 р. Проникнення ідей слов'янського відродження на Закарпаття. Андрій Бачинський. Відкриття гімназій в Мукачеві, Ужгороді, Мараморош-Сігеті.

Розпад Австро-Угорської монархії. Включення Закарпаття до складу Чехословацької республіки. Особливості соціально-правового статусу Підкарпатської Русі. Підкарпатська Русь в європейській кризі кінця 30-х років. Проголошення Карпатської України 15 березня 1939 р. Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944).

Культура Закарпаття 20-х – першої половини 40-х рр. XX ст. Становлення нової системи освіти, шкільна реформа 20–30-х рр. XX ст. Розвиток науки в 20-30-х рр. Товариство «Просвіта» та «Общество им. А.Духновича». Театральне життя : «Руський театр «Просвіти», Український театр «Нова сцена». Музичне мистецтво. Закарпатська школа живопису: Й.Бокшай, А.Ерделі, Е.Грабовський. Будівництво та архітектура. Створення та діяльність «Подкарпатского общества наук» (ПОН).

Радянське Закарпаття (1944 -1991 рр.). Звільнення Закарпаття Червоною Армією. Превентивна радянська окупація. Освіта та наука радянського Закарпаття. Література і театральне мистецтво. Література представників різних національностей Закарпаття. Закарпаття в роки незалежності України (1991 – 2021 рр.).

Тема 8. Краєзнавчо-туристичні об'єкти в шкільному краєзнавстві.

Археологічні пам'ятки. Стоянки епохи палеоліту (Королево, Рокосово, Малий Раковець). Пам'ятки середнього кам'яного віку (мезоліту) та неоліту. Перші поселення сільського типу (Заставне – Мала Гора, Рівне – Кішмезев). Укріплені городища доби заліза (VIII ст. до н.е. – до рубежу нашої ери) – Арданово, Шелестово, Іршава). Опідум Галліш-Ловачка біля м. Мукачева один з найбільших у Карпатському басейні торговоекономічних, політичних і культових центрів кельтських племен. Дакійське городище «Читаття» в смт Солотвино та укріплене поселення біля с. Мала Копаня.

Пам'ятки давньоугорських племен (кін. IX – X ст. н.е) – інгумаційні могильники (Чома, Берегово, Свалява), випадкові знахідки (Нижні Ворота), скарби арабських дирхемів (околиці Хуста) та поселення.

Пам'ятники архітектури і містобудування Закарпаття. *Замки* на території Закарпаття. Невицький замок (XII–XIII ст.). Руїни замку «Канків» у Виноградові. Унікальність Королівського замку „Нялаб” (XII–XVII століття). Ужгородський замок. Середнянський замок. Мукачівський замок Паланок. Чинадіївських замок-палац. Хустський замок.

Монастирі на території Закарпаття (нині діє понад 30 монастирів). Чоловічий монастир о. василіян в с. Малий Березний (1656 р.), де збудовано Хресну Дорогу, Мукачівський православний жіночий монастир. Православні монатсирі Хустщини: Липчанський, Нанківський, Боронянський, Городилівський, Драгівський, Копашнівський, Колесарівський.

Середньовічні кам'яні церкви Закарпаття. *Дерев'яні церкви.* *Руїни чотирьох укріплень* (замків ?) на території Берегівського району: Мале Мукачево (перша згадка відноситься до 1317 р.) – на території села Гут (Гараздівка), Озерний замок розташований на заході села Деда (Дідово), Боржавський – на півдні села Вари (200 м. від угорського кордону, поблизу злиття річки Боржава з Тисою) та замок Мінта – на східній околиці села Квасово (перші згадки про нього датуються 1390 р.). Городище - пам'ятка древніх поселень слов'ян (сmt Кольчино, Мукачівського району). Пам'ятки містобудування та архітектури місцевого значення XIX ст. Історичні будівлі XX ст. **Пам'ятки історії, палацового будівництва та монументального мистецтва.**

Історичні будівлі як пам'ятки палацового будівництва: ансамбль споруд “Графського двору” Бетлена-Ракоці (1629 р.) у м. Берегово, францисканський монастир у м. Виноградово, палац Перені у м. Виноградово, палац Ракоці у м. Мукачево, палацфортеція Текелі у смт. Довге, Імстичівський монастир (18 ст.). Мисливський палац Шенборнів у смт. Чинадієво (XIX ст.)

Вузькоколійна залізниця Берегово – Кушниця (поч. будівництва 1911 р.) Водяна кузня “Гамора” у селі Лисичево.

Музей лісу і сплаву у с. Синевир.

Лінія Арпада – частини оборонної споруди Другої світової війни.

Пам'ятки історії місцевого значення. Могили, меморіальні дошки, місця поховань.

Пам'ятки монументального мистецтва місцевого значення. Втрачені пам'ятки історії місцевого значення.

Тема 9. Видатні постаті історії та культури Закарпаття

Легендарні постаті Закарпаття. Князь Лаборець. Подільський князь Федір Корятович. Відображення його особи в усній народній творчості та історичній пам'яті.

Представники шляхетних родів в історії Закарпаття. Другети. Ракоці. Добо. Перені.

Релігійні та культурно-освітні діячі Закарпаття. А.Бачинський. І.Базилович. М.Лучкай. О.Духнович. А.Добрянський.

Видатні постаті ХХ ст. А.Волошин. Т.Ромжа. Плеяда закарпатських художників. Письменники і поети ХХ ст.

Відомі Закарпатці сучасності.

Мистецтвознавче і літературне краєзнавство в шкільній роботі. Застосування методів краєзнавчої біографістики в шкільному краєзнавстві.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	пр	с.р.		л	пр	с.р.
Змістовий модуль І.								
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу «Основи шкільного краєзнавства».	6	2		4	10	2		8
Тема 2. Зародження та розвиток краєзнавчих студій та шкільного краєзнавства в Україні та Закарпатті	10	2	4	4	10		2	8
Тема 3. Методика та методи краєзнавчих досліджень та їх застосування в шкільному краєзнавстві	8	2	2	4	10	2		8
Тема 4. Форми організації шкільного краєзнавства.	8	2	2	4	8			8
Тема 5. Шкільний музей та його значення в структурі шкільного краєзнавства.	8	2	2	4	10		2	8
Тема 6. Пам'ятко-охоронна діяльність в контексті шкільної історикокраєзнавчої роботи.	10	2	4	4	8			8
Змістовий модуль ІІ.								
Тема 7. Актуальні питання історії та культури Закарпаття в шкільній краєзнавчій роботі.	14	2	4	8	12	2		10
Тема 8. Краєзнавчо-туристичні об'єкти в шкільному краєзнавстві.	12	4	2	6	12		2	10
Тема 9. Видатні постаті історії та культури Закарпаття	14	2	4	8	10			10
Усього годин:	90	20	24	46	90	6	6	78

6.3. Теми практичних (семінарських) занять*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Зародження та розвиток краєзнавчих студій та шкільного краєзнавства на Закарпатті	4	
2.	Напрями історичного краєзнавства	2	2
3.	Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції.	2	
4.	Шкільний музей	2	2
5.	Пам'ятко-охоронна діяльність в контексті шкільної історикокраєзнавчої роботи.	4	
6.	Актуальні питання історії та культури Закарпаття в шкільній краєзнавчій роботі	4	
7.	Краєзнавчо-туристичні об'єкти в шкільному краєзнавстві: замки, церкви, палаці	2	2
8.	Видатні закарпатці сучасності	4	
Разом		24	6

*Використання елементів неформального навчання – здобувач із запропонованих як альтернативних форм (проходження дотичних до тем модуля онлайн курсів на платформах Prometheus, Освіторія, EdEra та ін.) може обрати одну і за наявності сертифіката отримати кількість балів передбачених за конкретну тему

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота з курсу «Основи шкільного краєзнавства» містить педагогічно-методичну складову та здійснюється за вибором студента.

Самостійна робота з курсу до першого модуля передбачає розробку студентом презентації, конспекту позакласного заходу, тестів для поточного або підсумкового контролю за тематикою «**Наш край**» (один з історичних етапів, за вибором студента), за програмою шкільного курсу історії (10-11 класи) (Див.: Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти).

Самостійна робота до другого модуля включає підготовку історико-біографічної довідки (презентацію, реферат) про краєзнавчу діяльність відомих діячів України або Закарпаття / або розробку **тематичного** екскурсійно-туристичного маршруту по містам або селам Закарпаття (із текстовим наповненням, ілюстративним матеріалом у формі презентації).

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: ноутбук та проєктор для презентацій.

Обладнання: карта, дошка.

Навчальна платформа Google Meet, Moodle.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Агаркова М. Особливості використання експонатів шкільного музею у процесі викладання історії та позаурочній роботі. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: «Історія та географія». 2011. Вип. 41. С. 161–164.
2. Бондаренко Г. Теоретичні та методологічні проблеми історичного краєзнавства. Краєзнавство. Науковий журнал. 2011. № 3. С. 23–29.
3. Верменич Я. Суб'єктивні межі й об'єктивні можливості історичного краєзнавства: деякі міркування щодо шляхів осмислення місцевої історії. Український історичний журнал, 2008. №2. С. 129–144.
4. Гайда Л. Краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею. Краєзнавство. Науковий журнал. 2010. № 1–2. С. 178–185.
5. Гайда Л. Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України. Краєзнавство. 2011. № 3. С. 49–56.
6. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. Ч.І. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 130 с.
7. Данилюк Д. Д. Історичне краєзнавство: робоча навчальна програма. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. 59 с.
8. Доба Другетів. Нотатки до політичної, соціокультурної та духовної історії Закарпаття Середньовіччя та раннього нового часу : колект.монографія / З.Борбель, В.Женюч, М.Жиленко, С.Ленчіш, І.Міськов, І.Прохненко, О.Ферков, К.-Ш. Ферков; упоряд. О.Ферков; ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Факультет історії та міжнародних відносин. Ужгород: Вид-во «РІК-У », 2021.
9. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генега та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 304 с.
10. Ковальчук О.В. Краєзнавча робота в початковій школі навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 60 с.
11. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. ОСНОВИ КРАЄЗНАВСТВА: навч. посібн. /М.І. Кузьма-Качур, М.В. Горват. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с.
12. Положення про відомчу реєстрацію і перереєстрацію музеїв при закладах освіти системи Міністерства освіти України (Затв. наказом Міносвіти України 20.05.97 р. №152) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1997. №18. С.10-21.
13. Правила проведення туристських походів, експедицій і екскурсій з учнівською і студентською молоддю України (Затв. наказом Міносвіти України 03.03.93 р. №52) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1993. №6. С. 3-16.
14. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник. Київ : Видавництво Кондор, 2011. 338 с.
15. Рутинський. Замковий туризм в Україні, Київ: Центр учбової літератури, 2007. 432 с.
16. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. Івано-Франківськ, 2002. 106 с.
17. Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу. Краєзнавство. 2011. № 3. С. 5–10.

18. Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство: навчальний посібник. К.: КНТ, 2006. 296 с.
19. Ферков О. Ліквідація ордену єзуїтів (Товариство Ісуса) та її наслідки для ужгородського єзуїтського колегіуму // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : історія. №1 (46) (2022). С.108-118.
20. Ферков О. Радянізація Закарпаття в історичній пам'яті сучасного населення краю. Ужгород, 2018. 40 с. (у співавторстві з Штерр Д., Ферков К-Ш.).
21. Ферков Оксана. Шляхетський рід Другетів та поширення протестантизму в комітатах Північно-Східної Угорщини. Наукові записки Ужгородського університету. Серія: Історично-релігійні студії. Випуск 7. Ужгород, 2021. С.11-36.

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)